

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДЕННО ПЕРЕДПОЛ.

<p>РЕДАКЦІЯ І АДМИНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринна 10, II. пов. Конто пошт. нмд. 143.322. Адреса для телеграм: „Діло“ Львів. Нач. Редактор приймає від 10—11 год. передпол. Рукописи не звертається.</p>	<p>ПЕРЕДПЛАТА: Місячно в грош. з 1924 № 1 ЗА ГРАМ ГРЕЮ: В Англії 1 фунт, Франції, Голландії, Бельгії 10 фл. фл., Італії 10 л., Швейцарії 6,000.000 ш. швейц., Чехословаччині 30 к. кор., Румунії 100 лей, Болгарії 20 л., Австрії 6,000.000 ш. Швейц. адреси 25000 ш.</p>	<p>В справі оголошено повертатися до Адміністрації. ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 150.000 Мп.</p>
--	---	---

Видав: ВИДАВНИЧА СПІЛКА „ДІЛО“.

Начальний редактор: Д-р ДМИТРО ЛЕВИЦЬКИЙ.

Сучасна Росія і демократизм.

Таке зіставлення цих двох виключаючих себе взаємно понять видається може для деякого парадоксом. Однак коли ці два поняття прийдемо рівнорядно розглядати, то приходить до переконання, що деяке відношення одно до другого вони мають.

На заході по війні зазначилася демократизація. Ніхто не заперечить, що процес демократизації має місце в цілій західній Європі. Відома загально річ, що теперішня офіційна російська влада з тої демократизації як і взагалі з усієї світової демократії глузує. Сама вона попала в остаточну крайність, бо ідеалізує і персоніфікує собою диктатуру не роду, не касті, не верстви, а диктатуру малесенької партії. Партія по своему складі сорочка. В її складі є люде найрізноморозніших каст і верств.

І о диво, внутрі тої партії, зложеної з самих надійних і певних політичних одновірців, виринає ключ введення принципу демократизму в саму партію. І це зрозуміле. Бо в Росії була диктатура партії, а в партії була диктатура кількох партійних теоретиків. І неборні помічники демократизму і його принципів годяться на введення демократизму в саму партію але не в державу.

З цього ясно, що ідея демократизму та його принципів не є пережитком як твердять деякі. Демократизм вдаряється в комуністичні хорони і намагається їх опалувати. Це перший момент, який треба підкреслити у взаєминах комунізму і його диктатури та демократизму.

Сама російська велика революція безперечно впливала й впливає в великій мірі на формування асестороннього життя на заході. Захід не був перед війною весь правдиво демократичним. Та війна, велич російської революції поділила на нього саме в напрямі не теоретичного а практичного поширення та поглиблення демократичних принципів в життя народів і держав. Це другий важний момент у взаєминах тих двох чинників.

Повоєнні часи, що дали Росії революцію а заходови демократизацію, спричинили загострення та більше вишліфування політичних крайностей. З одного боку ключі за диктатурою пролетаріату а з другого боку завзята акція за поворотом до старого передвоєнного, що більше за поворотом його в гострійших та більш безкомпромисових формах. Маю на увазі монархію. Дві крайності, які мають в собі багато спільного жили і ще

тепер інтензивно живуть та взаємно перехрещуються в цілій Європі. І це знов скріплює демократизм. Чорнорезімна Росія впала через революцію. І це переконало та переконує багатьох прихильників диктатури монархії, що така державна концепція неможлива. Страхи дійсних життєвих відносин, які Европа бачила і бачить під диктатурою комуністичної партії направляють багатьох прихильників комунізму. Це зрозуміли самі комуністи і починають незаметно уступати від своїх максимальних домагань. І це є третій момент при досліджуванні тих питань. Тут бачимо в наслідках знов поглиблення та збільшення на значнішою міру здатності принципів демократії.

Раптове знесення і знищення в Росії всіх давніх станів і верств за час революції видлигнуло там на поверхню життя цілі незмірні маси живучих людських сил, що зі стихійною силою приймають до світла, виховання та освіти. А це

знов робить поволі широкі маси свідомими індивідуальних громадянських прав і ці маси будуть їх домогатися та досягнуть їх провалити диктатуру. Маси прийдуть до державної керми. А це відбудеться виключно по демократичним принципам. Це отже дивний мент гідний підкреслення. І тут диктатура по-собіляє закріпленню демократизму в життя.

Накінешь велика революція видлигнула в Росії національне питання. Комуністична диктатура по довгих змганнях, кровопролиттві і т. д. бувши по своїй істоті інтернаціональною і змагаючи до фактичного засвідчення того самого життя мусіла серйозно рахуватися з чисто національними а навіть націоналістичними вимогами народів. А що національні питання суто звязані з принципами демократизму, то маю волі комунізму і його диктатури вони стають рівнозначними ідеї демократизму.

І так то з двох шалючих тепер політичних крайностей в Європі виходить скріплення та чимраз більше життєздатним і певнішим свого майбутнього демократизм.

X. Раковський про національне питання на Україні.

„Червоный Шлях“ (кв. 4—5) подає промову X. Раковського, яку в. прем'єр Радянської України вимовив на сьютковому засіданні харківської міської ради 16. липня м. р., безпосередньо перед покращенням пошту, який він займає через кілька років, і виїздом до Англії. Раковський в цій промові підводить підсумки більшовицької влади на Україні і подає низку цікавих поміток. Для нас найважливіше становище Раковського в національній справі. І цей ракурс передруковуємо без змін.

„До національного питання робітничая класа мусить ставитись надзвичайно чуло тут, на Україні, де вона є в більшості російська. Російський робітник не відчував національного гнету і в цьому є небезпека. Як про російську інтелігенцію, навіть партійну, котрій не зрозуміле почуття протесту і гніву проти національного пригноблення, так і про російських робітників можна сказати: їм потрібно зробити над собою певні зусилля, аби зрозуміти психологію українського народу.“

Росія панувала. Вона захоплювала, вона асимілювала, вона примушувала всіх так чи инакше проходити через російський казан. І Росія, як пануюча нація, не розуміла обурення пригноблених, підбитих націй.

А нам це треба зрозуміти своїм розумом і своїм чуттям. Я гово-

рю про російську частину нашої партії. Вона мусить рахуватися з національністю як з фактом, який підлягає аналізу, але якого як факту не можна відкидати, як не можна відкидати те, що є дощ, що є блискавка, що є грім, — яким чином виникають ці явища — це інша справа, — але самі собі ці факти не підлягають запереченню. Таких самих фактом є й нація, мова, національне почуття. Махнути рукою на це й сказати, що цього нема, що ті, які говорять про це — вони не інтернаціоналісти й т. и. — неправильно й небезпечно. Никולי під таким інтернаціоналізмом затаюється почуття людини, яка, належавши до нації, що пригночувала, не знає національного гнету. Це нагадувало би буржуазію, яка говорить, що експлоатації нема, але вона говорить так тому, що вона експлоатує, а експлоатацію відчуває той, кого експлоатують, тобто робітники. Капіталіст завжди буде говорити й навіть думати, що він зробив величезне добро для людства“.

Велика Україна.

Нові над'ли землі.

„Русспресс“ подає з Кракова: З деяких повітів доносять, що місцеві комітети незможних селян мають намір на найближчий сесі всеукраїнського центрального виконавчого комітету порушити питання про необхідність зробити нові над'ли управною землею. Комітети незможних вважають, що теперішній розділ землі на Україні є несправедливим і зберігає за „кулаками“ земельну перевагу в такій мірі, в якій вона в них була перед революцією. Центральний комітет

Супроти нової ананцій підвишки ціні друкарських робіт та наперу закушені ми з нижшими днями с. в. 18. січня підвищити ціну одного примірника

на 150.000

а місячну передплату на 3,750.000 Мп.

Передплатники, які вже впадали належність за січень, є вільні від доплати. Всі інші пусять мати на увазі цю підвишку.

незможних селян в Харкові зібрав великі матеріали, що мають дійсний стан розділу землі на Україні. З цих даних виходить, що справедливий розділ землі згідно з трудовою нормою, про який так багато пишеться і говориться в цілій Спільноті РСР на ділі є лише фікцією. Комітет розпоряджує даними, з яких видно, що в деяких волостях є ще і перед революцією багато безземельних або таких, що посідали одну-дві десятини на ролю. Це 4 дум, з той час, як в тому самі землі мають по 40 і більше десятин, а більші земельні площі руюються в державному земельному фонді і пустують.

Центральний комітет у своєму рефераті докладає, що так звані „радхиви“ (радянські комуняльні господарства) часто прикривають на ділі лише господарювання поміщика, що господарить в характері радянського управителя у власному маєтку чи посілости. Тойже комітет нараховує цілий ряд випадків, де поміщик так як перед революцією знаменито зберігають права на своє майно.

Зворушення в Одесі.

Одеське ГПУ, поробило багато арештувань між робітниками. Арештування стоять в звязку з випадками розвоєсроднювання в Одесі та її околицях протибольшевицької та протижидівської літератури.

Партизани на Кубані.

Під Майкопом протибольшевицький партизанський загін напад на переїжджуючих комуністів і розстріляв трьох людей.

Ург'ен на Чорному морі.

Остання буря на Чорному морі, що тривала кілька днів та припинила цілком рух усіх кораблів спричинила страшні спустошення на українському, чорноморському побережжю. На Криму цілком майже знищила фліл Никитинський ботанічний город. Цілковитому знищенню підпали виноградники а також дуже знищені Ливадія, Орсанда, Ялта, Туансе і інші.

В дітях наша будуччина — наша доля і воля. Найкраще дбати про майбутність народу той, хто жертвує на „Рідну Школу“.

Пр. 85.24. В імені Республіканської Польської Суд окружний в Львові як Тимбурад Бресові у Львові рішиє на знесення Прокуратори Державні, що зміст частини „Діло“ число 7 з дня 11. січня 1924 р. вживає під заголовком: 1) Заголовок другого з ряду артекулів на сторони першої; 2) артекулів під заголовком: „З польським справ“ в уступ між словами „держави“ а „П. К. К.“; 3) „Цю тему“; 4) в рубриці „Повинні“ а потім після слова „заголовок“ і вступ до слова „збільшення“, відбиті в першій частині артекулів з 8. 11. 1924 р. у Львові артекулів з дня 10. січня 1924 р.

конфіскації за оправдану зазначення знесення цього накладу і наклад по думці § 493 а. к. закон дального поспороваданя того другого письма. Запован видан наказом вичальному редактору тої часини, щоби це рішення помістило безплатно в найближчих числі; то на першій сторони. Незаконання того наказу потягає за собою наслідки предвиджені в § 21 стат. друк. з 17. XII 1863 Д. н. д. № 6 од 1863, а іменю засудження за переступство на гвинту до 1. 17. 1924 р. — Львів, дня 12. січня 1924 р. (Підпис: [...])

М'стерії Палатинату і Саари

Між англійським і французьким урядом ведеться тепер дуже жива дискусія на тему сепаратистичного руху в Палатинаті. Мала територія звана Палатинатом, яка є дуже дивно відмежована від сьомої багварської держави рікою Рейном, межує на Сход з пруською провінцією, а на півдні з німцою Альзасом та Лотарингією, на Заході з Баденом. На протязі останньої великої війни Палатинат не звернув на себе загальної уваги. Але Франція стежила за його внутрішнім життям. Остання акція т. зв. Найвищої Рейнської Комісії установленої окупаційною французькою владою вказує на те, що Франція систематично підготувала собі в цій провінції ґрунт для вибоєння собі крашких кордонів з Німеччиною.

У Палатинаті почався сепаратистичний німецький рух. В останніх тижнях нараз трапилась пригода з тасним убивством президента т. зв. „Автономічного Уряду“ і кількох його товаришів в одному готелі у Слар, старовиннім, колись славним місті. Діяльність сепаратистичних німецьких діячів у цій закутій Німеччині і справоздання окупаційної французької влади про неї, привели до недавнього англійський уряд звернутись з енергічним домаганням до франц. уряду, щоб вжити заходів для припинення ненормального стану у цій провінції. Ненормальність стану виявилась у тим, що декрети сепаратистичного уряду в Палатинаті реєструвались у Рейнській Найвищій Комісії на те, щоб цей уряд міг бути офіційно признаним. Англія протестувала проти можливості, що поведе в конфлікт, коли уряд Палатинату буде признаний на підставі чистоформальних даних, які не дають їй ніякої гарантії про його повагу та гнєвність.

Франція загадала трохи з відповіду. Щойно становище Бельгії відкинуло на її згоду поставитись критично до подій. Покищо декрети палатинатських сепаратистів попишаються припиненими у своїй урядовій силі. А проте Франція не перестала піддержувати сепаратистичний рух, який тримається на вістрію багнетів. Узброєні сепаратисти прокладають урядовцям у Палатинаті готові формуляри: домагаючись силоміць підписаної угоди на новий автономічний уряд.

Досить аналогічні відносини

можна запримітити у другій південчій території Саари, яка лежить на захід від Рейну. Ця територія є виключно німецька, а проте в сьом-таким успіхом Французи потрохи її денационалізували. Французи здобули там перевагу в економічній царині, ставши на чолі тих промислових підприємств багаторі закутими Доліца Саари не є признана мировим договором Франції а знається під контролем Лґи Націй. Але Франція різними шляхами та засобами, системою підлезування та залукування, грошевою підмогою і дипломатичною зручністю заволоділа цією територією. Французи навіть про-

бують тепер заводити свої школи там, де не мають до цього ніяких даних.

Атмосфера, яка твориться на таких територіях нагадує в багато дечому відносини у Східній Європі. „Таймс“ з дня 12. н. н. присвячує цім ф ктам статті, не може вийти а днів як можна уявляти собі далекосяжність політики збудованої на ґрунті, де толчється основні ідеали кожного цивілізованого народу: свободу думки та слова.

Прислатьте спадки на пресовий фонд на м. ч. 30.000 в Союзі Претитовім, Львів, — — — Ринок та. — — —

Преса.

Тем принципаліст.

Наші читачі не люблять полеміки. Ми знаємо про це добре й тому від довшого часу ні словом не псагували на всі зачіпки в боку наших „приятелів“, на недостатку яких ми, славити Господа, при нинішньому стані української преси не можемо жалітись. Плану важучи, так ота наша байдужність ні трохи нам не пошкодила. — себто стільки саме, скільки уважність наших „приятелів“, які з свого боку з якоюсь дивною впертістю не перестають цікавитись н. м. й невтомно ведуть дальше банальний монолог на тему „Діла“. Нічого й казати: честь це для „Діла“ велика, але — чи не забагато завдають собі труду оті любі „приятелі“? Вони, бач, дійсно, наче репак кокуха вчепились отого „Діла“ й наче вова „Ділом“ і світа не має. Особливо один наш „приятель“ — світило всієї української журналістики (хоч бідна вона і квала), колишній начальний директор цілої великої офіційної телеграфної агенції на всю простору Українську Державу, непохитний „принципаліст“, ну, одним словом „великий чоловік“ тай годі, — так і не пропустить ні одного числа довіреного собі невеличкого журналу, щоб на почесному місці не займались нашим „Ділом“. (Злобні люди пояснюють, що причиною отого дивного зацікавлення „Ділом“ з боку згаданого редактора, це саме — постійна мовчанка „Діла“ про його особу і його статті. Зараз же тільки тому мусимо згадувати про нього, бо трактувати окремо той

журнал без особи його редактора є цілком неможливо: фактично істнує редактор, а не журнал, та й дуже важко було понаходити різних авторів, скритих за різними комбінаціями кількох літер, коби не — той самісінький стиль усіх їх статей, дописів, критичних студій і т. д. і т. д. та — пригада на особу редактора). Але криниця, зауважив якийсь мудрець, хоч як глибока — має своє дно, отже навіть геніальний журналіст не в силі на замоалення черпати зі свого насилуваного мізку в безконечність шораз нові й шораз цікаві ідеї — та ще й принципальні, в яких обовязково завжди казалося би про „чин“ і про „стихийний порив мас“. Але — навіщо ж істнує „Діло“? Не стає тема — гайда беріться писати про „Діло“, ну й — очевидно! — про трудників, без яких виснажений редактор ніх не може уявити собі „Діла“. І шкварить полемічну статтю першої класи.

Оце справжній генез передової статті під поетичним наголовком „На підворож“ в ч. 2 (15. січня н. р.) „Загрян“. Ми рішуче відмовляємось і шм разом полемізувати з нею, бо — не відповідається на значайні зачіпки без усього пуття і глазду. А вже шанований автор, не маючу чого чіпнитись — знову витягає історію з новиною „Діла“ з перед більше ніж пів року і з тої нагоди розповідить на цілих 20 рядків на тему... „огіркового сезону!“ Безпосередньож після того перескажує до інтервю репортера

„Хвїлі“ з д-ром Ст. Федаком, яке в ми з журналістичного обовязку своєчасно переддусували. Отут вже мусимо забрати голос — не в нашій обороні і не в обороні д-ра Степана Федака, якої він не потребує, а тому, щоб звернути увагу на цікаву етику журналістичного „принципаліста“.

Не тільки редактор політичного журналу, але кожний громадянин, більш-менше грамотний у наших внутрішніх політ. справах знає, що д-р Степан Федак ніколи активною політикою не займався, а вже від часу останніх пажких родинних пережчень цілком усунувся від усякого політичного життя. Д-р Ст. Федак є один із сеньорів усюго нашого громадянського життя, але називати його сьогодні „видатним діячем трудовицької партії“ й підслувати йому мимі, в звязку з цілком випадковим інтервю, ролю раг ексцелленс політичного характеру — це якась свідомо цілком для нас незрозуміла тактика. Та ба — згадавши про д-ра Ст. Федака як про трудника, автор статті навіть не заігнувся, коли вже назвав його, д-ра Степана Федака — угодовцем, який не має „психіки тих, що здобували“ та для якого „легальна база, аби засісти до спільного стола“. Отже д-р Федак належить до „адвокатів і угодовців“, а автор статті до „тих, що здобувають“ і „мають зрозуміння даннучих сил національної боротьби“. Як такий — автор має прагати безкарно овлувати навіть д-ра Степана Федака. Але ось що цікаво: адже у тому самому числі „Хвїлі“ було надруковане величезне й дуже докладне дійсно раг ексцелленс політичне інтервю з головою української парламентарної репрезентації п. Самійлом Підгірським. І коли д-р Ст. Федак виразно застерігся, що „без порозуміння з відповідальними чинниками не може як карний член партії дати політичних інформацій“, — посол Підгірський говорив без застережень як авторитетний політичний діяч. Д-р Федак, наприкінці своєї розмови вишходом кинув іронічно таку фразу:

„дванадцять років, що в усіх цих справах (публіцистика, прав української мови, допущення України до державних справ і пр.) перед 14. марта старався в різних (польських) сторін офіційно і неофіційно вивчати контакт з Українцями. По 14. марта 1923 ніхто й взагалі не цікавився. Справа застрягла на вершій тій точці“.

Посол же — С. Підгірський сказав між иншим чорним по білому

В. МУДРИЙ.

12

Під знаком „непегальщини“

Причини до історії Українського Високого Шкільництва у Львові.

(Продовження.)

Всі ці університетських викладачів і взагалі Університету та Політехніки почалися так інтензивно в звязку з кризою кабінету ген. Сікорського та в звязку з приходом до влади польської правниці з В. Вітосом на чолі. Коли вже влада правниці почала урядувати, тоді перейшли в перну обмірковану з гори систему. Однак могли вони бути також відповіддю польського уряду на відношення до того останнього нашої української халмсько-волинської парламентарної репрезентації. Дня 2. червня 1923 р. в часі дискусії в польському Сеймі над програмовою бесідою прем'єра Вітоса говорив і голова Українського Сеймового Клубу посол Підгірський. Він між домаганнями Клубу до польської держави поставив також „негайне удержання досіль тайного Українського Університету у Львові“ та заявив що до уряду Вітоса, то значить до уряду польської реакції, ми Український Сеймовий Клуб, ми український народ не мають довіри. Далі були природним та логічним наслідком подітвочної програми правниці у від-

ношенню до Українців. Міністром освіти був тоді заслужений на полі боротьби з Українцями ше за Австрії д-р Гломбінський. В часі його урядування освітня сеймова комісія прийняла „підтегує славше“ на всіх польських університетах у відношенню до всіх національних меншостей Польщі. Діялося це від батутою того самого Гломбінського, який в 1907 р. у віденському парламенті сформив: „Ми Поляки завжди високо цінили свободу науки та свободу студій, як також рівноуправлення всіх націй у тій царині, бо ми бачимо в тім основу поступу. Наука і університети повинні стояти а далека від всякої політики“.

Дня 12. червня 1923 р. були в міністра Гломбінського на аудієнції українські послі Хруцький і Макива. Метою аудієнції була справа українського шкільництва та справа українського університету. Міністер заявив, що уряд ніяким чином не допустить до заснування українського університету у Львові, бо це дало би тільки притоку до національної польсько-української боротьби. Далі заявив, що його уряд ніколи не згодиться на легалізацію т. зв. тайного Львівського Університету, бо не можна признати того, що з правного боку не істнує. Не заявив однак, що робити в тим, що фактично істнує. Це за нього фактично робили органи львівської поліції. Ділом Гломбінського було

скасування по всіх українських школах назви „український“ та заступлення її назвою „руський“. А за цим пішла широка закроста акція із закриття українських шкіл, польонізування їх

львівський „Дзєнік людова“. В числі 130. з дня 11. червня він спінився на справі тереслідування йому, бо його занепокоїло це, що українські студенти поробили фотографічні знімки а деяких візит поліції на викладах. Бо й деж можна! „При нагоді двогодинного списування прїзвнщ присутних на викладах студентів, ці останні — пише орган П. П. С. — на вічну пам'ять сфотографували ту справді історичну сцену з професором, студентами і цілою громадою поліціантів. І підуть фотографії в широкий світ і Польща буде мусіти поважно стидатись методів, з таким завзяттям колись Поляками пачтованих в тих часах, коли ходило о нашу шкіру“. Підуть в широкий світ! — Це якраз гавету найбільше боліло. Та при цій нагоді не поминула вона нагоди, щоб не зробити маленького політичного порухунку з „власть імушою“ правницію.

„Польський уряд — кінчить „Дзєнік людова“ — мусить заняти як найдальше йдуче становище в українській університетській справі. Повинен це зробити, хочби з огляду на особу Вітоса, якого партія (Піст) зловила значну скількість руских (тут не забуто ужити терміну „руський“!) голосів при останніх виборах“.

(Продовження буде.)

Як ставився польська преса до істнуючого українського університету, ми вже згадували. Вона помагала поліції Та знайшовся між нею один білий крук, який поставився дещо відмінно до справи переслідування Українських Високих Шкіл. Був це

